

Arheologija začetnice pri stvarnih lastnih imenih

Iza Škrjanec,* Damjan Popič,† Darja Fišer†

*Ljubljana
skrjanec.iza@gmail.com

†Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
damjan.popic@ff.uni-lj.si, darja.fiser@ff.uni-lj.si

Povzetek

Prispevek obravnava zapis stvarnih lastnih imen, in sicer se osredotoča na rabo začetnice pri industrijskih imenih. Najprej je na kratko predstavljena njihova obravnava v slovenskem pravopisju, ki jo je usmerjala tudi težnja po odpravljanju tujih zgledov, nato pa na vzorcu štiridesetih najpogostejših industrijskih imen iz korpusa spletne slovenščine Janes poskušamo ugotoviti, kakšno rabo odražajo besedila novih medijev in kako se ta razlikuje od rabe v korpusu Kres.

The Archaeology of Proper Names Capitalization

The paper deals with the orthography of proper names and focuses on the usage of product names capitalization. Firstly, the rules for capitalization in Slovene orthography guides are discussed, as they have been subject to the tendency of restricting foreign influences. Then, a pattern of forty most frequent product names from the Janes corpus of internet Slovene is analysed in terms of its capitalization usage in new media texts and in terms of potential differences between the Janes corpus and the Kres corpus.

1 Uvod

V nasprotju z nekaterimi drugimi skupinami stvarnih lastnih imen gre pri imenih industrijskih oz. tehničnih izdelkov¹ za relativno novo kategorijo: šele od leta 1981 so samostojna podskupina stvarnih lastnih imen v slovenskem pravopisju, zato se v prispevku podrobneje posvetimo njihovim vzorcem v rabi. Kot pri nekaterih drugih stvarnih lastnih imenih je tudi pri industrijskih imenih zapis začetnice problematičen zaradi teženj po odpravljanju »tujih« zglede v slovenski kodifikaciji, zato nas zanima ravno zapis začetnice v večjezičnem kontekstu spletne komunikacije.

Po slovenski pravopisni tradiciji ločujemo lastna in občna imena, meja, ki jih razločuje, pa je pogosto zabrisana. V vmesni prostor spadajo tudi tista lastna imena, ki jih v določenih vzorcih rabe lahko razumemo občno, saj naj bi šlo za izlastnoimenska vrstna poimenovanja. Kadar uporabnik ne misli na dejansko ime, temveč na njihovo vrsto, poimenovanja piše z malo začetnico in to »velja za vse vrste stvarnih lastnih imen« (SP 2001, § 104). Zapis izlastnoimenskih vrstnih poimenovanj je precej težaven, na kar kažejo tudi pogosti »popravki zapisov (začetnice, op. a.), ki so tudi v slovenskem pravopisju obravnavani nekonsistentno oz. vsiljujejo koncept ločevanja vrstnosti/lastnoimenskosti« (Popič, 2014). Vrstnost izlastnoimenskih poimenovanj tako služi kot poskus, da bi preprečili preobilje velike začetnice (Pogorelec, 1975).

Med stvarna lastna imena, pri katerih je zapis začetnice posebno problematičen, spadajo tudi industrijska imena. Po trenutno referenčni kodifikaciji jih zapisujemo z veliko začetnico, kadar se pojavljajo kot imenovalni prilastki k

vrstnim imenom. V nasprotnem primeru so zapisana z malo začetnico in se uporabljajo kot sklonljivi samostalniki, saj jih razumemo kot stvarna imena, ki so prešla med vrstna, torej so se apelativizirala. Obravnava industrijskih imen po skladijskem kriteriju ne predvideva, da lahko beseda ohrani lastnoimensko funkcijo, obenem pa je zapisana z malo začetnico, kar pomeni, da pri tem ni upoštevana pomenska vloga posamezne besede.

2 Namen članka

Na primeru štiridesetih imen industrijskih izdelkov in znamk s področja informacijske tehnologije in avtomobilizma poskušamo ugotoviti vzorce v rabi začetnice. Primere smo zajeli v korpusu spletne slovenščine Janes,² ki obsega tvite, forumska sporočila, blogovske zapise in komentarje na spletne novice (Fišer et al., 2015). Pri tovrstnih besedilih gre povečini za neformalno komunikacijo v t. i. internetnem jeziku (*netspeak*), kar med drugim pomeni, da »je značilna pogosta raba nestandardnih jezikovnih oblik, kot je nestandarden (bolj fonetičen) zapis besed (npr. izključno male tiskane črke, opuščanje večine ločil in večkratno ponavljanje črk za čustveno poudarjanje zapisane izjave), in pogoste specifične okrajšave« (Fišer et al., 2014). Za namen primerjave rabe začetnice v drugih besedilnih tipih smo uporabili vzorčni podkorpus Gigafide Kres,³ v katerem najdemo približno enak delež leposlovnih, stvarnih, časopisnih, revijalnih in internetnih besedil, torej povečini jezikovno pregledana besedila. S sopostavitvijo korpusnih podatkov želimo ugotoviti, ali raba začetnice variira glede na besedilni tip in ali sledi aktualnim pravopisnim pravilom.

¹ V prispevku besedno zvezo 'industrijska imena' razumemo kot imena industrijskih izdelkov.

² Korpus je nastal v okviru nacionalnega raziskovalnega projekta Janes: <http://nl.ijs.si/janes/> (dostop 19. 8. 2015).

³ Korpus Kres: <http://www.korpus-kres.net/> (dostop 25. 8. 2015).

3 Pregled kodifikacije začetnice pri stvarnih lastnih imenih

Analiza kodifikacije pravil za začetnico pri stvarnih lastnih imenih nam ponudi vpogled v različne, nasprotujoče si tendence v slovenski normativistiki, ki zajema tudi zapis začetnice. V pričujočem poglavju obravnavamo slovenske pravopise, ki so izšli med letoma 1899 in 1950, Načrt pravil za novi slovenski pravopis, SP 2001 in ob koncu na kratko kontrastivno predstavimo nekatere razlike s sodobno angloameriško kodifikacijo.

3.1 Kodifikacija pravil v prvih petih pravopisih

Vse do izida Načrta pravil za novi slovenski pravopis lahko v kodifikacijskih priročnikih opazimo spremembe stališč do zapisa začetnice pri stvarnih lastnih imenih. Za primer vzemimo pravila za zapis sestavljenih imen ustanov, uradov in časopisov, pri katerih je prvi del pridevnik in drugi samostalnik. V SP 1899 in SP 1920 so vsi deli tovrstnega imena zapisani z veliko začetnico, če so se v rabi ustalili kot lastna imena (*Slovenska Matica, Slovenski Pravniki, Ljubljanski Zvon*). SP 1920 za imena ustanov, ki so sestavljena iz občnih imen, predvideva zapis prvega dela z veliko le, kadar je rabljeno celotno ime (*Gospodarska zveza*). Zanimivo je, da SP 1935 ne obravnava imen, kot je *Slovenski Pravniki*, temveč zgolj našteje primere iz preteklih pravopisov.

Povojna pravopisa (SP 1950 in 1962) prikazujeta nasprotujočo si kodifikacijo pravil. Po SP 1950 pri sestavljenih imenih časopisov, knjig, društev in podjetij uporabimo veliko začetnico tudi za neprve besede, če gre za lastna imena. Priročnik opozarja, da je pri nekaterih imenih v rabi pisava z veliko začetnico v obeh delih (*Slovenska Matica, Slovenski Narod, Ljubljanski Zvon*). Imena uradov in ustanov po SP 1950 zapisujemo z malo, kadar so rabljena občno (*ministrstvo, fakulteta*). Če je ime rabljeno kot določeni naslov, postane lastno in je zapisano z veliko začetnico (*Ministrstvo za prosveto v Ljubljani, Filozofska fakulteta v Ljubljani*). Slednje pravilo je naletelo na kritike strokovne javnosti, saj naj bi šlo v tem primeru za posnemanje tujih zgledov, pri katerih se z veliko začetnico pišejo vsa lastna imena (Tomšič, 1955). Tomšič (1955/56) opozarja celo, da bi razmah velike začetnice v slovenščini lahko pomenil, da bi z veliko začetnico zapisovali tudi vse samostalnike, kakor je navada v nemščini.

SP 1962 glede na predhodne pravopise postavi pravila, ki za zgoraj obravnavane skupine stvarnih lastnih imen uvajajo zapis z malo začetnico. Kot novost predstavi tudi imena, ki »imajo poleg lastnosti lastnih imen /.../ še močan pomen občnih imen, tako da pomenijo poleg enkratnosti določene stvari hkrati tudi vrsto tiste stvari« (SP 1962, § 42). Tovrstna imena opredeli kot vrstna lastna imena, pišejo pa se z malo začetnico (*železniška postaja Celje, okrožno sodišče v Ljubljani*); v nadaljevanju pravopis eksplicitno pojasni, da jih od ostalih imen ne ločuje začetnica, temveč kraj njihovega sedeža, zato naj bi bil zapis z malo začetnico pomensko jasen in nedvoumen. V nasprotju s SP 1950 v SP 1962 ni pravila za zapis sestavljenih stvarnih imen, v katerih je sicer občno ime zapisano z veliko (*Slovenska Matica* v SP 1950), najdemo pa zapis *Slovenska matica*. Tudi imena za različne upravne organe, ustanove, šole itd.

uvršča med vrstna imena in zanje priporoča zapis z malo začetnico (*državni sekretariat za pravosodno upravo, filozofska fakulteta univerze v Ljubljani*).

Povojna pravopisa v pravilih sicer ne določata, da gre pri imenih izdelkov za stvarna lastna imena, v poglavjih za nekatera druga pravila pa najdemo zglede za zapis (*motorji Diesel, žarnice Phillips, baterije Zmaj, Dieslovi motorji, Phillipsove žarnice*). V slovarskem delu obeh pravopisov je konsistenca pri rabi začetnice manj jasna (SP 1950: *cigareta Drava, z Drava mi postreži*; SP 1962: *imam še eno drava/dravo, postregel mi je z drava*).

3.2 Načrt pravil za novi slovenski pravopis in aktualna kodifikacija

Načrt pravil za novi slovenski pravopis⁴ je pri stvarnih lastnih imenih natančneje razdelal obstoječe podskupine. Videti je, da se je pri tem opiral na pravila in tendenco po mali začetnici iz SP 1962 – kadar namreč mislimo le na vrsto podjetij, ustanov in organov, se ta zapisujejo z malo (*študira na univerzi v Mariboru*) – vendar za isto skupino stvarnih lastnih imen predvidi tudi zapis z veliko začetnico, kadar gre za naslove (*Univerza v Mariboru, Železniška postaja Celje*). Tudi odzivi na Načrt izpostavljajo »neutemeljeno širjenje rabe velike začetnice« pri zapisu družbenopolitičnih in oblastvenih organov ter zakonov (Majdič, 1983).

Načrt predstavi nekatere nove skupine stvarnih lastnih imen, med katerimi so imena »tehničnih izdelkov« in nazivi »serijskih tehničnih izdelkov«. V primerjavi z denimo imeni podjetij, ustanov ali organov začetnica pri tehničnih izdelkih ni utemeljena s tem, kaj uporabnik misli (vrstna ali lastna raba), temveč se opira na skladnjo – kadar je ime proizvajalcev izdelka rabljeno kot imenovalni prilastek, ima veliko začetnico. V nasprotnem primeru lastno ime stoji brez občnoimenskega vrstnega poimenovanja in je rabljeno kot sklonljivi samostalnik, zapisano pa z malo začetnico. V času priprave Načrta so avtorji zagotovili, da bo imel novi pravopis »glede pisave velike in male začetnice natančna določila, utemeljena s pomensko vlogo posamezne besede ali besedne zveze v konkretnem besedilu« (Pogorelec, 1975), iz Načrta pa lahko razberemo, da uporabnik pravzaprav ne odloča sam o zapisu začetnice, saj je ta pogojena s tem, da je pri neprilastkovni rabi možen zgolj vrstni pomen, pri prilastkovni pa lastnoimenski (*avto znamke Fiat, vozim se s fiatom*), kar je problematično predvsem z vidika (ne)prilagodljivosti kodifikacije jezikovni ekonomičnosti.

Med pravili za zapis imen tehničnih izdelkov v Načrtu in SP 2001 ni prišlo do sprememb, v SP 2001 se pojavijo dodatni zgledi, med katerimi izstopata dva (*zobe si umivam s kalodontom, komarje uničujem s pipsom*). Za razliko od ostalih ponazoritvenih primerov gre pri imenih *kalodont* in *pips* za apelativizirani imeni, ki sta izgubili lastnoimenske lastnosti (gl. Dobrovoljc, 2009), česar priročnik ne izpostavi.

SP 2001 torej predvideva sledeči proces apelativizacije: lastna imena izdelkov serijske proizvodnje prehajajo med občna, in sicer lahko postanejo generična, kar pomeni, da poimenujejo vse tovrstne izdelke, ne le ene vrste (*kalodont, superge*),⁵ ali pa postanejo vrstna in se nanašajo le na tip nekega izdelka (*oliveti, ford*). Za kriterij razlikovanja med

⁴ V nadaljevanju Načrt.

⁵ Za seznam izbranih apelativiziranih imen glej Dobrovoljc (2009).

tremi kategorijami imen SP 2001 določi začetnico, ki je pri lastnih imenih velika, pri občnih pa mala. Kriterij je problematičen zlasti zato, ker »izpust skladijskega jedra (in tako zapis z malo začetnico, op. a.) besedne zveze vedno ne implicira izgube lastnoimenske funkcije« (Dobrovoljc, 2012), kar pomeni, da se lastnoimenskost imen, ki so po SP 2001 zapisana z malo začetnico, lahko ohrani tudi v neprilastkovnih skladijskih položajih.

4 Korpusna analiza najpogostejših industrijskih imen

V korpusu spletne slovenščine Janes smo izdelali seznam štiridesetih najpogostejših industrijskih imen, za katera smo preverili ustaljenost zapisa začetnice v korpusu Janes in korpusu Kres ter primerjali rezultate, pri tem pa skušali ugotoviti, ali raba odseva ločevanje med vrstnimi in lastnimi imeni z začetnico.

Izhajamo iz predpostavke, da bo analiza pokazala zanimive razlike ali podobnosti med rabo začetnice, saj se korpusa razlikujeta po zajemu tipov besedil glede na okoliščine nastanka. Korpus Janes v celoti sestoji iz uporabniških spletnih vsebin, ki jih tvorijo uporabniki v neformalni računalniško posredovani komunikaciji. Korpus skupno šteje 161.289.153 pojavnic. V korpusu Kres najdemo uravnotežene deleže leposlovnih, stvarnih, revijalnih, časopisnih, spletnih in drugih besedil. S spleta izvira le 20 % celotnega korpusa ali približno 24.895.514 pojavnic, od tega je 12 % besedil s spletnih strani ustanov

in podjetij, 8 % besedil pa izvira z novičarskih portalov (8.000.131 pojavnic). Korpus Janes tako v celoti sestoji iz besedil novih medijev, v korpusu Kres pa je takšnih besedil za 0,4 %.

S pomočjo regularnih izrazov smo iz celotnega korpusa Janes izluščili seznam lastnih imen, iz katerih smo ročno izbrali le industrijska imena.⁶ Seznam obsega štirideset imen, ki se delijo v tri tematska področja: a) elektronske naprave, b) programska oprema in spletne aplikacije ter c) avtomobilizem. V nadaljevanju bomo v korpusih Janes in Kres preverjali ustaljenost zapisa dobljenih imen, in sicer se bomo osredotočili na rabo začetnice v imenovalniški obliki imen, saj je pogostnost imen v ostalih sklonih zanemarljiva.

4.1 Imena elektronskih naprav

Elektronske naprave so serijsko proizvedeni izdelki, kar pomeni, da se njihovo ime nanaša na celotno serijo primerkov istega modela.

Z izjemo imena Bosch se vsa imena v imenovalniški obliki v korpusu Janes pojavljajo pogosteje kot v korpusu Kres, kar prikazuje tabela 1. Velika začetnica v Kresu vidno prevladuje, medtem ko so razlike v deležu med začetnicama v korpusu Janes manjše. Kljub različni besedilnovrstni sestavi korpusov v obeh prevladuje zapis imen z veliko začetnico, in sicer je v korpusu Janes zapis z veliko začetnico vsaj sedemkrat pogostejši, v korpusu Kres pa vsaj petkrat.

Ime elektronske naprave	Janes				Kres			
	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)
Sony	1.821	88,6 %	235	11,4 %	532	97 %	15	3 %
Apple	2.771	85 %	483	15 %	405	91 %	38	9 %
Samsung	2.599	90,7 %	267	9,3 %	344	98 %	7	2 %
Nokia	1.775	85,7 %	297	14,3 %	394	95 %	20	5 %
Bosch	13	93 %	1	7 %	148	98,7 %	2	1,3 %
Galaxy	1.867	78,1 %	262	21,9 %	95	84,8 %	17	15,2 %
iPhone	Iphone (301)	6,3 %	iPhone (3.588) iphone (857)	75,6 % 18,1 %	Iphone (6)	4,3 %	iPhone (122) iphone (13)	86,5 % 9,2 %

Tabela 1: Pogostnost in delež začetnic v imenih elektronskih naprav v korpusih Janes in Kres.

V korpusu Kres je večje število konkordanc, v katerih se ime izdelka uporablja kot imenovalni prilastek. Z izpustom skladijskega jedra se pomen zveze ne spremeni. V spodnjih primerih je ime Samsung zapisano z veliko začetnico, v prvi povedi je uporabljeno kot imenovalni prilastek, v drugi kot sklonljivi samostalnik.

Si.mobil je svoji ponudbi Re.misli, ki vsebuje solarne in varčne polnilnike, dodal še z okoljem prijazen telefon Samsung SGH-E200 ECO. [Kres, besedilni tip: revija]

Danes sem poteskala Samsung Galaxy SIII - joj, kako je lahek! Skor prelahek zame. [Janes, besedilni tip: tvit]

Primeri se razlikujeta v kontekstu (ne)formalne komunikacije: v prvem primeru gre za besedilo oglaševalske narave, drugo besedilo pa je veliko bolj osebno. V obeh je poleg imena naveden tudi tip izdelka. V korpusu Janes so pogosti tudi zapisi imen izdelkov kot neujemalnih levih prilastkov, kar bi lahko pripisali tudi vplivu angleščine, kjer so samostalniški sklopi pogosta struktura. V korpusu Janes se kot neujemalni levi prilastki pojavijo tako lastna (*Sony izdelki, Power point predstavitev*) kot občna imena (*mobi številka*).

⁶ Pri večini imen gre za večdenotne pojave, saj lahko pomenijo podjetje, znamko ali izdelek, kar je potrebno upoštevati tudi pri interpretaciji statističnih podatkov.

4.2 Imena programske opreme ali spletnih aplikacij

Jezikovna raba slovenščine kaže na nekatere neevidentirane kategorije, med katerimi so tudi imena računalniških programov, operacijskih sistemov, spletnih aplikacij in spletnih strani ter omrežij (Dobrovoljc, 2009). Imena programske opreme in spletnih aplikacij se nekoliko razlikujejo od preostalih industrijskih imen, saj ne gre za fizične izdelke, temveč za spletne storitve (*Google, Twitter, Instagram, YouTube, Facebook, SiOL*) ali operacijske sisteme (*Android, iOS, Windows*).

Tudi pri poimenovanjih operacijskih sistemov si težko pomagamo s konceptoma občnosti in vrstnosti, kot sta prikazana v SP 2001, saj tudi programska oprema ni fizični izdelek, temveč lastniško zaščitena računalniška koda.

Kot lahko vidimo v tabeli 2, v obeh korpusih prevladuje zapis z veliko začetnico, saj je tako v korpusu Janes kot v korpusu Kres velika začetnica vsaj enkrat pogostejša. Zanimivo je, da je v obeh korpusih najmanjša razlika med deležem velike in male začetnice imen *YouTube* in *Google*. V korpusu Janes pri imenu *YouTube* je razlog za to lahko

šum v obliki podvojenih zapisov ali napačno označevanje, v korpusu Kres pa se mala začetnica pri tem imenu pojavi po večini v spletnih besedilih.

Ime spletnega iskalnika Google je v korpusu Janes z veliko začetnico zapisano dvakrat pogosteje, v korpusu Kres pa kar štirikrat, kar je relativno malo glede na vrednosti za ostala imena v obeh korpusih Ker je iskalnik Google med najbolj znanimi in priljubljenimi iskalniki, lahko predvidimo možno apelativizacijo – ta se namreč »izvede le pri imenih, ki so bila v daljšem časovnem obdobju pogosteje rabljena in pogosto monopolna« (Dobrovoljc, 2012).

Komentar si zaslužijo dvozačetniške e-tvorjenke,⁷ pri katerih je z veliko začetnico zapisana druga črka imena, medtem ko je prva črka zapisana z malo (*iPhone, iOS*), in imena, v katerih se velike črke pojavijo znotraj besede (*YouTube, SiOL*). Pri poimenovanju mobilnega telefona iPhone, operacijskega sistema iOS ter spletnih portalov YouTube in SiOL v obeh korpusih prevladuje originalni zapis. Z vprašanjem zapisa e-tvorjenk v imenih se bo morala kodifikacije slovenščine še spoprijeti, kakor so to storili že nekateri tuji slogovni priročniki (gl. CMOS).

Ime programske opreme/spletne aplikacije	Janes				Kres			
	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)
Android	2.735	80,8 %	651	19,2 %	228	86,4 %	36	13,6 %
iOS	/	/	iOS (90)	100 %	/	/	iOS (35) ios (1) iOs (1)	94,6 % 2,7 % 2,7 %
Windows	1.906	79,5 %	492	20,5 %	2.783	97,6 %	67	2,4 %
Google	5.659	69,6 %	2.467	30,4 %	420	80,2 %	103	19,8 %
Twitter	2.536	54 %	2.165	46 %	118	92,2 %	10	7,8 %
Instagram	520	67,1 %	255	32,9 %	/	/	/	/
YouTube	YouTube (1.264) Youtube (575)	29 % 13,2 %	2.514	57,8 %	YouTube (130) Youtube (28)	49,2 % 10,6 %	106	40,2 %
Facebook	2.934	75,3 %	960	24,7 %	328	85,6 %	55	14,4 %
SiOL	SiOL (2.024) Siol (1.269)	52,2 % 32,7 %	587	15,1 %	SiOL (369) Siol (107)	69,2 % 20,1 %	57	10,7 %

Tabela 2: Pogostnost in delež začetnic v imenih programske opreme in spletnih aplikacij v korpusih Janes in Kres.

4.3 Imena avtomobilov

Imena avtomobilov in avtomobilskih znamk so edina od kategorij, obravnavanih v tem prispevku, za katera je zapis določil že Načrt in kasneje SP 2001, in predstavlja tudi najštevilčnejšo kategorijo v pričujočem prispevku. SP 2001 ločuje med imeni posameznih vozil in vozili serijske proizvodnje, kamor spadajo tudi avtomobili. Velika začetnica imena avtomobila naj bi bila utemeljena, kadar je ime imenovalni prilastek, v nasprotnem primeru pa naj bi

ime poimenovalo vrsto avtomobila oz. primerek iz serije izdelkov. V tabeli 3 sta predstavljena število pojavnih in delež začetnic za 24 imen avtomobilov v korpusih Janes in Kres.

Iz tabele lahko razberemo dve skupini imen avtomobilov, in sicer imena avtomobilskih znamk in vrste modelov, ki so deležni enake pravopisne obravnave.⁸

⁷ Za razlikovanje med dvozačetniškimi in vezajnimi e-tvorjenkami glej Rebernik (2015).

⁸ V slovarskem delu SP 2001 tako najdemo geslo *vólkswágen - gna [folksvagan] m*, tudi živ. (ôá); gl. *folksvagen* in geslo *gólf 2 - a m*, tudi živ. (ô) [avtomobil].

Imena vrst modelov lahko nastopajo skupaj z imenom znamke ali samostojno, kakor prikazujeta spodnja primera.

*Zanima me predvsem, če obstaja kakšen , ki ima vgrajene ledice, približno tako, kot jih ima **Renault Megane RS**.* [Janes, besedilni tip: forumsko sporočilo]

*Verjetno se bo slika malo obrnila ko pride novi **Twingo**, naslednje leto pa še novi **Megane**.* [Janes, besedilni tip: forumsko sporočilo]

Pri štirih imenih iz korpusa Janes (*Audi, Honda, Megane, Mustang*) in le petih imenih (*Megane, Octavia, Jaguar, Passat, Mustang*) iz korpusa Kres več kot tretjina pojavnic pogosteje zapisana z malo začetnico, sicer prevladuje velika začetnica. V povprečju je v korpusu Janes z veliko začetnico zapisanih 72,1 % imen avtomobilov, v korpusu Kres pa 72,3 %, kar pomeni, da je raba začetnice v splošnem precej podobna.

Ime avtomobila	Janes				Kres			
	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)	Velika	Velika (%)	Mala	Mala (%)
Toyota	1.952	80,9 %	460	19,1 %	1.003	88,8 %	126	11,2 %
Fiat	2.757	69,5 %	1.209	30,5 %	486	68 %	229	32 %
Opel	2.976	70,1 %	1.272	29,9 %	452	71,5 %	180	28,5 %
Ford	3.441	76,4 %	1.060	23,6 %	907	83,9 %	174	16,1 %
Nissan	1.562	77,8 %	447	22,2 %	332	88,8 %	42	11,2 %
Mercedes	1.713	70 %	733	30 %	1.020	71,7 %	403	28,3 %
Ferrari	2.333	71,7 %	920	28,3 %	596	81,1 %	139	18,9 %
Audi	4.282	64,7 %	2.341	35,3 %	536	70,3 %	226	29,7 %
Renault	5.098	73,3 %	1.857	26,7 %	1.047	73,6 %	375	26,4 %
Škoda	10.133	44,3 %	12.762	55,7 %	2.036	36,9 %	3.486	63,1 %
Suzuki	678	76,2 %	212	23,8 %	184	84 %	35	16 %
Peugeot	2.087	74,2 %	725	25,8 %	621	80 %	156	20 %
Hyundai	1.673	75 %	560	25 %	296	87,1 %	44	12,9 %
Citroen	1.633	70,3 %	690	29,7 %	212	69,1 %	95	30,9 %
Honda	2.188	64,8 %	1.187	35,2 %	523	83,5 %	103	16,5 %
Mazda	1.238	67,7 %	590	32,3 %	333	77,8 %	95	22,2 %
Jaguar	395	76,3 %	123	23,7 %	159	62 %	97	38 %
Volkswagen	693	87,1 %	103	12,9 %	410	87,4 %	59	12,6 %
Fiesta	520	67,1 %	255	32,9 %	108	69,2 %	48	30,8 %
Passat	930	80,2 %	730	19,8 %	83	39,5 %	127	60,5 %
Mustang	430	60,6 %	280	39,4 %	45	63,4 %	26	36,6 %
Octavia	829	73,2 %	304	26,8 %	88	55 %	72	45 %
Megane	1.174	58 %	851	42 %	50	34,7 %	94	65,3 %
Golf	3.472	49,6 %	3.528	50,4 %	416	27,2 %	1.114	72,8 %

Tabela 3: Pogostnost in delež začetnic v imenih avtomobilov v korpusih Janes in Kres.

Ker SP 2001 veliko začetnico imena dopušča le v prilastkovni rabi, smo želeli za pet najpogostejših imen avtomobilov v korpusu Janes preveriti pogostnost tovrstne rabe, in sicer za besedne zveze 'avto/avtomobil/vozilo XY'. V tabeli 4 so podatki za število vseh pojavnic in delež prilastkovne rabe teh imen v korpusih Janes in Kres. Iz

tabele je razvidno, da je delež prilastkovne rabe pri vseh imenih razmeroma nizek in da prevladuje neprilastkovna raba. Odstotek prilastkovno rabljenih imen je v korpusu Kres nekoliko višji. Če združimo ugotovitve iz tabele 3 in tabele 4, vidimo, da je v obeh korpusih večji delež imen, ki so rabljena neprilastkovno in zapisana z veliko začetnico.

Ime avtomobila	Janes			Kres		
	Prilastkovna raba	Št. vseh pojavnic imena	Prilastkovna raba (%)	Prilastkovna raba	Št. vseh pojavnic imena	Prilastkovna raba (%)
Renault	166	9.158	1,8 %	66	2.163	3,1 %
Audi	138	10.896	1,27 %	26	1.449	1,8 %
Ford	69	6.312	1,1 %	29	1.717	1,7 %
Opel	60	5.741	1 %	35	1.018	3,4 %
Fiat	79	7.367	1,1 %	40	1.207	3,3 %

Tabela 4: Pogostnost in delež prilastkovne rabe imen avtomobilov v korpusih Janes in Kres.

5 Sklep

V pričujočem prispevku smo obravnavali štirideset najpogostejših industrijskih imen v korpusu spletne slovenščine Janes in poskušali ugotoviti, v kakšnem odnosu sta raba začetnice in referenčna kodifikacija. Analiza je pokazala, da je pri veliki večini imen v obeh korpusih bolj ustaljen zapis z veliko začetnico, kar je v nasprotju z referenčno kodifikacijo. V SP 2001 je prehod iz lastnih med vrstna imena pojasnjen na primeru imena avtomobila, zato smo analizirali pogostnost prilastkovne rabe v korpusih Janes in Kres za pet najpogostejših imen avtomobilov. Analiza je pokazala, da se ta imena v obeh korpusih pogosteje pojavljajo v neprilastkovni rabi in z veliko začetnico, torej v kombinaciji, ki je SP 2001 ne dopušča.

Kodifikacijo male začetnice pri neprilastkovni rabi industrijskih imen je potrebno brati v kontekstu vrste poskusov slovenskega pravopisja, iz katerih lahko razberemo težnjo po ustavitvi male začetnice pri nekaterih stvarnih imenih, vse z željo po odpravljanju tujih zglodov.

V pravopisnih pravilih je začetnica večkrat obravnavana nekonsistentno, saj dopušča variantna zapisa brez ustreznega komentarja. Vendar pa vprašanje začetnice pri industrijskih imenih ni naslovljeno samo na tradicijo zapisovanja tovrstnih imen v slovenščini, temveč se problem neposredno dotika tudi vpliva tujih jezikov v smislu ortografije posameznih besed.

Avtorji prispevka se zavedamo omejitev, ki jih prinaša obravnavanje statističnih podatkov o jezikovni rabi. Za postavljanje novih napotkov glede začetnice pri industrijskih imenih bi bila potrebna poglobljena kontekstualna analiza rabe v različnih medijih in okoliščinah. Korpus Janes se je izkazal za relevanten vir pri ugotavljanju zapisa industrijskih imen, saj se v vsebovanih besedilih izkazuje nerevidirana raba, po drugi strani pa v korpusu najdemo nezanemarljivo število pojavnic industrijskih imen.

V prispevku smo dobljena imena razdelili v tri vsebinske sklope in obravnavali posamezni sklop glede na posebnosti rabe, potrebno pa je poudariti, da je se v rabi izrisujejo še druge neevidentirane kategorije, kot so imena vremenskih pojavov, radijskih in televizijskih postaj, borznih indeksov in investicijskih skladov (Dobrovoljc, 2009). V nadaljnje šteje v raziskave vključiti tudi proces apelativizacije lastnih imen in imena, pri katerih je v rabi zaznati pomenske premike.

6 Zahvala

Raziskava, opisana v prispevku, je bila opravljena v okviru nacionalnega temeljnega projekta "Viri, orodja in metode za raziskovanje nestandardne spletne slovenščine" (J6-6842, 2014-2017), ki ga financira ARRS.

7 Literatura

Helena Dobrovoljc. 2009: Pravopisna obravnava imen znamk in industrijskih izdelkov ter posledice spreminjanja njihovih lastnoimenskih funkcij. *Jezik in slovstvo*, 54(6): 3-19.

Helena Dobrovoljc. 2012: Pisanje imen izdelkov in znamk. V: Nataša Jakop, Helena Dobrovoljc, ur., *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Založba ZRC, Ljubljana.

Darja Fišer, Tomaž Erjavec, Jaka Čibej in Nikola Ljubešič. 2015: Gradnja in analiza korpusa spletne slovenščine JANES. V: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis. Obdobja 34*. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana. 149-155.

Darja Fišer, Tomaž Erjavec, Ana Zwitter Vitez in Nikola Ljubešič. 2014: JANES se predstavi: metode, orodja in viri za nestandardno pisno spletno slovenščino. V: *Jezikovne tehnologije: zbornik 17. mednarodne multikonference Informacijska družba – IS 2014*. 56-61. Institut "Jožef Stefan", Ljubljana.

Janes = <http://nl.ijs.si/janes/>. Dostop: 19. 8. 2015.

Kres = <http://www.korpus-kres.net/>. Dostop: 25. 8. 2015.

Viktor Majdič. 1983. Na rob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis. *Jezik in slovstvo*, 28(6). 190-200.

Načrt pravil za novi slovenski pravopis. 1981. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Breda Pogorelec. 1975: Kako je z veliko in malo začetnico pri stvarnih lastnih imenih? *Jezik in slovstvo*, 21(1). 30-31.

Damjan Popič. 2014: *Korpusnojezikoslovna analiza vplivov na slovenska prevodna besedila*. Doktorsko delo. Univerza v Ljubljani.

Teja Rebernik. 2015: Slovenščina pod palcem interneta: vezaje in dvozačetniške tvorjenke. *Zbornik konference Slovenščina na spletu in v novih medijih*. V tisku.

SP 1899 = *Slovenski pravopis*. Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig, Dunaj.

SP 1920 = *Slovenski pravopis*. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana.

SP 1935 = *Slovenski pravopis*. Znanstveno društvo, Ljubljana.

SP 1950 = *Slovenski pravopis*. SAZU, Državna založba Slovenije, Ljubljana.

SP 1962 = *Slovenski pravopis*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

SP 2001 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC.

CMOS = *The Chicago Manual of Style* 16th edition <http://www.chicagomanualofstyle.org/home.html>. Dostop: 29. 8. 2015.

France Tomšič. 1955. Za pravice male začetnice. *Jezik in slovstvo*, 1(4/5). 114–116.

France Tomšič. 1955/56. Še o veliki začetnici. *Jezik in slovstvo*, 1(8/9). 241–245.